

Araştırma Makalesi
Research Article

Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2023 Cilt-Sayı: 16(3) ss: 870–880

Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2023 Vol-Issue: 16(3) pp: 870–880

<http://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuibf>

ISSN: 2564-6931

DOI: 10.25287/ohuibf.1282565

Geliş Tarihi / Received: 13.04.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 22.06.2023

Yayın Tarihi / Published: 31.07.2023

MALİ YOLSUZLUĞUN ÖNLENMESİNDE VERGİSEL ARAÇLARIN ROLÜ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ¹

Yeşim TOPARLAK ²
Erdem Utku EKE ³

Öz

Küresel bir sorun olan yolsuzluk olgusu özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri ekonomik, sosyal ve siyasal yönden ciddi ölçüde etkilemektedir. Devletin kamu birimlerinde görevlendirdiği bireyler rüşvet, zimmet, dolandırıcılık vb. işlemlerde bulunmaları ve kamu hizmetlerini müsrifçe kullanmaları sonucunda yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Üstelik mali yolsuzluğun göstergeleri olan vergi kaçakçılığı, vergide kayıtdışı ekonomi ve vergi mevzuatı da yolsuzluğun varoluş sebeplerindedir. Bu nedenle yolsuzluğun önlenmesi ve azaltılabilmesi için devletin lüzumlu gördüğü politikalarla müdahale etmesi gerekmektedir. Öncelikle bireylere vergi bilincinin yerleştirilip gerekli mevzuatın tanıtılması gerekmektedir. Eğer sistemde değişiklik yapılması gerekiyorsa ülkenin kalkınması ve gelişmesi için değişikliklerden kaçınılmamalıdır. Aksi takdirde mali yolsuzlukta oluşan tahribatı azaltmak mümkün olmayacaktır. Mali yolsuzluğu önleyecek politika tasarımı açısından literatürde birçok yöntem bulunmaktadır. Bu makalede vergisel araçlar kullanılarak nasıl azaltılacağı ele alınmaktadır. Çalışma Türkiye'deki mevcut mali yolsuzluğa vergisel araçlarla nasıl müdahale edildiği, vergisel anlamda önerilen politikaların uygulamaya geçirildiği takdirde mali yolsuzlukla mücadelede ne denli önemli adımlar atılmış olacağı üzerine odaklanılmaktadır. Çıkarımlar kamuoyu için hesap verilebilirlik ve şeffaflığın öncelikli olduğu, ayrıca vergi denetiminin ve vergi mevzuatının toplum açısından saydam olması gerektiği, mükelleflere vergi ahlakı ve bilinci yerleştirmek gibi hedeflerin belirlenmesi yönündedir.

Anahtar Kelimeler : Mali Yolsuzluk, Vergi Kaçakçılığı, Vergide Kayıtdışı Ekonomi, Vergi Denetimi, Vergi Mevzuatı, Hesap Verilebilirlik, Şeffaflık, Saydamlık

JEL Sınıflandırması : D73, O17, H26

¹ Bu makale Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalında, Dr. Öğretim Üyesi Erdem Utku EKE danışmanlığında hazırlanmış olan Yeşim TOPARLAK'ın "Türkiye'de Mali Yolsuzluğun Vergisel Araçlarla Azaltılması" isimli Yüksek Lisans tezinden çıkarılmıştır.

² Bilim Uzmanı, yesimtoparlak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6921-6040.

³ Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, utkueke@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9602-6242.

Atıf/Citation (APA 6):

Toparlak, Y., & Eke, E. U. (2023). Mali yolsuzluğun önlenmesinde vergisel araçların rolü: Türkiye örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 870–880. <https://doi.org/10.25287/ohuibf.1282565>.

THE ROLE OF TAX INSTRUMENTS IN THE PREVENTION OF FISCAL CORRUPTION: THE CASE OF TURKEY

Abstract

The phenomenon of corruption, which is a global problem, seriously affects especially underdeveloped and developing countries economically, socially and politically. Corruption occurs when individuals employed by the state in public units engage in transactions such as bribery, embezzlement, fraud, etc. and use public services extravagantly. Moreover, tax evasion, informal economy in taxation and tax legislation, which are indicators of financial corruption, are among the reasons for the existence of corruption. Therefore, in order to prevent and reduce corruption, the state should intervene with the policies it deems necessary. First of all, individuals should be made tax conscious and the necessary legislation should be introduced. If changes need to be made in the system, changes should not be avoided for the development and progress of the country. Otherwise, it will not be possible to reduce the damage caused by fiscal corruption. There are many methods in terms of policy design to prevent fiscal corruption, but this paper discusses how to reduce it by using tax instruments. The paper focuses on how fiscal corruption in Turkey has been addressed through tax instruments and how important steps can be taken to combat fiscal corruption if the proposed policies are implemented. The conclusions are that accountability and transparency should be prioritized for the public, tax audits and tax legislation should be transparent for the society, and goals such as tax morality and tax awareness should be set for taxpayers.

Keywords: : Financial Corruption, Tax Evasion, Informal Economy In Tax, Tax Audit, Tax Legislation, Accountability, Transparency, Transparency

JEL Classification : D73, O17, H26

GİRİŞ

Küresel bir problem olan yolsuzluk olgusu; başta adalet, eğitim, sağlık, savunma, ekonomi alanlarında görülmele beraber daha birçok alanda görülebilmektedir. Bu alanların tahribatı bireylere ve dolayısıyla topluma zarar vererek yardımlaşma, dayanışma ve güven duygularını zedelemekte, ahlaki ve manevi değerlerin yok edilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle yolsuzluk kavramı, üzerinde durulması gereken önemli bir konuyu ortaya çıkarmaktadır.

Yolsuzluk; en temel ifadeyle, bireylerin kamu kudretini kötüye kullanarak kendisinin üstün geleceği ya da kendisinin himayesinde bulunan gruplardan bireysel kazanç veya menfaat sağlaması olarak ifade edilmektedir (Stapenhurst, 2000: 9).

Yolsuzluğun alt bir alanı olarak karşımıza çıkan mali yolsuzluk olgusu vergilendirme ile ilgili konu kapsamına girmekte olup kamusal işlemlerin uygulanmasında kamu görev ve yetkilerin kötüye kullanılması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda mali yolsuzluk, devletin ekonomiye aşırı müdahalesi sonucu oluşan yolsuzluk şeklidir. Sosyal hukuk devleti anlayışında devletin söz konusu mali yolsuzluğu kontrol altına alması gerekmektedir. Aksi takdirde yolsuzluğun oluşturduğu tahribatlara da katlanılmalıdır.

Mali yolsuzluğun en fazla görüldüğü alanların başında vergi sistemleri gelmektedir. Buna müteakiben bütçe açıkları, gelir kaybı gibi sorunlara neden olmasının yanı sıra ülkenin geleceği için önemli olan ekonomik büyümeyi, istihdamı ve yatırımı da olumsuz etkilemektedir. Vergi mükelleflerinin vergi bilincini negatif etkileyerek kamu hizmetleri için en büyük paya sahip olan vergiye karşı kaçınma düşüncesi gelişebilecektir.

Mali yolsuzluğun göstergeleri olan vergi kaçakçılığı, vergi mevzuatındaki belirsizlik ve vergide kayıtdışı ekonomi çoğu ülkelerde görülmektedir. Öncelikle bireylere vergi bilincinin yerleştirilip gerekli

mevzuatın tanıtılması gerekmektedir. Eğer sistemde değişiklik yapılması gerekiyorsa ülkenin kalkınması ve gelişmesi için değişikliklerden kaçınılmamalıdır. Aksi takdirde mali yolsuzlukta oluşan tahribatı azaltmak mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın ana amacı, mali yolsuzluğun önlenmesine yönelik uygulanacak politika önerilerinin sunulmasıdır. Bu noktada mali yolsuzluğun önlenmesine yönelik farklı politika yaklaşımları literatürde mevcut olup bu çalışmada vergisel araçların kullanımının mali yolsuzluğun önlenmesindeki etkisi ele alınmaktadır.

I. MALİ YOLSUZLUK KAVRAMI

Kamu gücünü, bireylerin özel menfaat sağlamak için kullanması şeklindeki tanım genel anlamda yolsuzluk olgusunu karşılar iken, özel menfaat sağlama durumu vergi sürecinde karşımıza çıktığı takdirde mali yolsuzluk kavramı ortaya çıkmaktadır. (Ackerman, 1997: 56). Aynı zamanda mali yolsuzluk, devletin ekonomiye aşırı müdahalesi sonucu oluşan yolsuzluk şeklidir. Mali yolsuzluğun göstergelerini vergi kaçakçılığı, vergi mevzuatı ve kayıt dışı ekonomi olarak üç başlıkta ele almak mümkündür.

I.I. Mali Yolsuzluğun Göstergeleri

Vergi kaçakçılığı evrensel bir olgu olduğundan, vergilendirmenin olduğu her yerde vergi kaçakçılığı ile karşılaşmak mümkündür. Kanuna aykırı şekilde bilerek verginin yükümlülüğünden ve ödenmesinden kaçışı ifade eder. Bu durum başarılı bir vergi politikası oluşturmaya yönelik çabaları zedelemektedir. Kaçakçılığın yaygınlaşmasına imkân veren usul, beyan usulüdür. Beyan usulü, mükelleflerin kendi matrahını beyan etmesidir. Normal şartlarda idare ile mükellef arasındaki güven esasına dayanan beyan usulü mükellef açısından istismar edildiğinde ortaya vergi kaçakçılığı suçu çıkmaktadır. Vergi kaçakçılığının ortaya çıkmadan önlenmesinin yanı sıra suçun oluşması halinde caydırıcı cezaların uygulanması da vergi kaçakçılığı ile mücadelede büyük önem arz etmektedir (Çomaklı & Turan, 2016: 323).

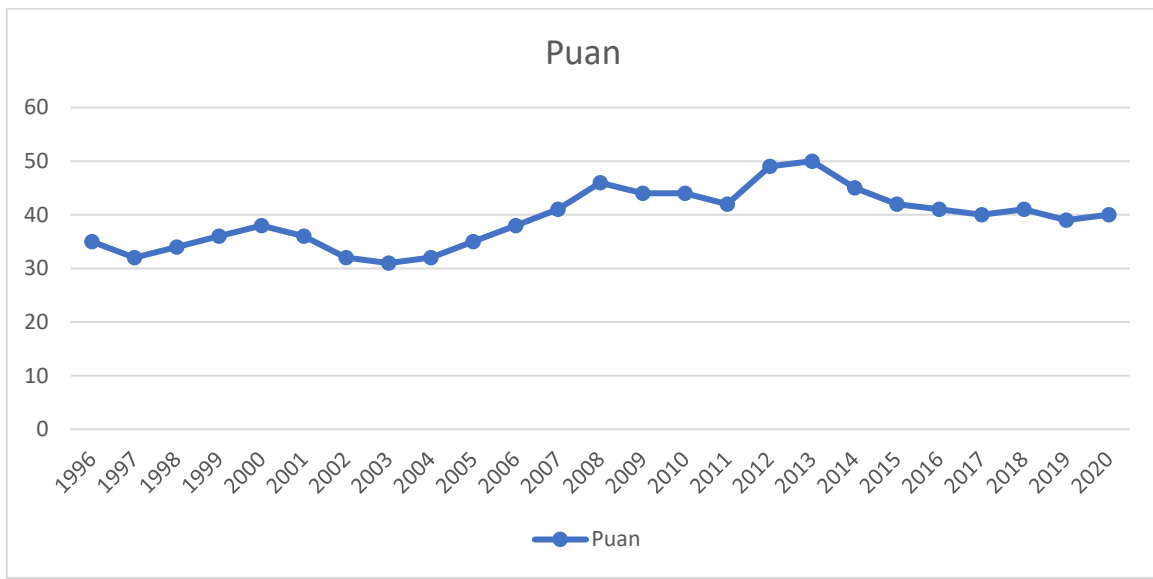
Mali yolsuzluğun bir diğer kaynağını oluşturan vergi mevzuatının karmaşıklığı, vergi idaresi tarafından ele alınması gereken önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Mevzuatın yorumlanması ve mevcut karışıklıkların giderilmesinde idare yetkilidir. Ancak, bu karışıklıkların giderilmesi çıkar amacı gözetilerek yapılırsa yolsuzluk ortaya çıkabilmektedir (Tanzi & Davoodi, 2000: 39). Vergi yasalarının anlaşılmasında zorlanması, vergi mükelleflerinin yasaları uygulamak için vergi memurlarından yardım almalarını gerektirmekte, bu durum kötüye kullanıldığı takdirde rüşvete zemin hazırlanmaktadır (Edling, 2007: 16–17). Vergi mevzuatının sade, anlaşılır olması ve boşlukların vergi yetkilileri tarafından düzeltilmesi gerekmektedir.

Kayıt dışı ekonomiye ait literatürde farklı tanımlar mevcut olsa da tüm tanımlardaki ortak nokta GSYH'ya eklenmesi halinde katkıda bulunacak olan hâlihazırdaki tüm kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kapsıyor olmasıdır. Bu noktada, yürütme gücünün yapmış olduğu vergiye ilişkin tüm düzenlemeleri atlatarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerden elde edilen gelir, kayıt dışı ekonomiyi oluşturmaktadır (Williams ve Schneider, 2013: 23). Bir ülkede yaşayan toplumlarda kayıt dışı ekonomiyi önlemek ya da tamamen ortadan kaldırmak için bireylere vergi ahlakı ve bilinci yerleştirilmelidir. Aksi halde vergi mevzuatı ne kadar şeffaf ve işlevsel olursa olsun vergi idaresinin aktif ve verimli çalışması işe yaramayacaktır. Vergiyi ödemedeki istekliliği ifade eden bilinç düzeyinin ve vergiye ilişkin yükümlülüklerini bilen mükelleflerin buna uygun şekilde hareket etmesini sağlayan ahlakın arttırılması için en önemli yöntem toplumdaki genel eğitim düzeyinin arttırılmasıdır (Akdoğan, 2013: 189–190). Bu nedenle vergi ahlakı ve bilincinin oluşması için yazılı, görsel ve sosyal yoluyla toplumlara bu konu anlatılmalı ve vergiye ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin bir suç olduğu aşılmalıdır. Mükelleflere işledikleri suç dolayısıyla karşı karşıya kalacakları yaptırımlar gösterilmeli ve bu olumsuz durumdan caydırılmaya teşvik edilmelidir. Öte taraftan kayıt dışılığın çokça

görüldüğü alanlarda kamu ve özel sektör iş birliği içine girerek ve gerektiğinde hem mükellef hem de idare temsilcilerinden destek de alarak ortak çözüm yolu arayışına girilmelidir (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2009: 44).

I.II. Türkiye’de Mali Yolsuzluk

Aşağıdaki Grafik 1’de Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün yayınladığı yolsuzluk endeksinde Türkiye’nin sıralama ve puanlaması yapılmıştır. Buna göre, 1996’dan 2012’ye kadar sürekli dalgalanma olduğu görülmektedir. 2013’te endeks puanı 50’ye yükselmiştir. Fakat 2014 yılından itibaren gerilemeye başlamıştır. Türkiye 2021 yılında 38 puan ile 180 ülke arasında 96.sırada yer almış ve yolsuzluğun en yüksek olduğu Trinidad, Tobago, Doğu Timor, Fas, Hindistan ve Burkina Faso 5 ülke içerisinde yerini değiştirmeyerek mali yolsuzluğun en yaygın olduğu ülkeler arasında kalmaya devam etmiştir (Tekeli & İliman, 2016: 79).

Grafik 1. Türkiye Yolsuzluk Endeksi, 1995-2021 Yılları

Kaynak: <https://www.transparency.org/en/>, 23.03.2022

Türkiye’nin yolsuzluk endeksinin yüksek olması sebepleri arasında politikacıların karışmış olduğu yolsuzluklara ses çıkarılmaması ve sürekli af yasalarının çıkarılması, gerekli denetimlerin yapılmaması, şeffaflığın yeterince güçlü olmaması vb. faktörler gösterilebilmektedir. Bu bağlamda siyasi, ekonomik ve adli önleyici tedbirlerin yanı sıra istihbaratın kuvvetlendirilmesinin de ele alınması gereken önlemlerin başında olması gerekmektedir. Özellikle yolsuzluğun ortaya çıkarılmasındaki en önemli öge istihbarat servislerinin var olmasıdır. İstihbarat servisleri, toplumun ve hükümetlerin yaşamsal çıkarlarını koruyan, gözetleyen ve bağımsız bir şekilde analizini gerçekleştiren güvenli imkân tanıyan devletin kilit teşkilatlardandır (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı [TESEV], 2003: 104). Ayrıca Türkiye’nin yolsuzluğu önlemedeki başarısızlığın sebepleri arasında mali yolsuzluğun göstergeleri olan vergi kaçakçılığı, vergi mevzuatı ve vergide kayıt dışı ekonominin yeterince iyi olmaması gösterilmektedir. Ülkemizde ve birçok ülkede vergi siteminde beyan esas geçerlidir. Mükellefler beyan esasında ödenecek vergileri bizzat kendileri beyan etmektedir. Ancak mükellefler bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bu durumu suistimal etmektedirler. Bazı durumlarda da yasaları tam olarak anlayamadıkları için yanlış beyanda bulunmaktadırlar. Bu durumda vergi denetiminin etkin ve işlenir olması gerekmektedir (Kocayılmaz & İstemi, 2015: 47-48). Yolsuzluğa neden olan bir diğer

gösterge ise, vergi mevzuatının karmaşık olmasıdır. Karmaşıklığın önlenmesi için vergi mevzuatının sade, anlaşılabilir olmalıdır. Eğer kanunda boşluk varsa bunların yasal yetkililer tarafından düzeltilmesi gerekmektedir (Tanzi, 1998: 34). Mali yolsuzluğun bir diğer önemli göstergesi kayıt dışı ekonominin varlığıdır. Literatürdeki çalışmalar göstermektedir ki, kayıtdışı ekonomi ve vergi oranları arasında doğrusal bir ilişki vardır. Vergi oranlarının yüksek olması mükelleflerin gelirinde azalmaya neden olmaktadır. Bu durum da mükellefleri daha fazla vergi kaçırma davranışına özendirir. Yüksek vergi oranları tüketici ve üreticilerin risk alma, yatırım yapma, tasarruf etme gibi davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Özkök, 2017, s.34). Neticede mükelleflere vergi bilinci ve ahlakı yerleştirmek, vergi denetiminin etkin ve işler olmasını sağlamak, vergi mevzuatındaki karmaşıklığı önlemek idarenin temel hedefleri arasında olmalıdır.

II. TÜRKİYE'DE MALİ YOLSUZLUĞUN VERGİSEL ARAÇLARLA AZALTILMASI

Türkiye'de Mali Yolsuzluğun azaltılması için vergi oranlarının düşürülmesi, vergide muafiyet ve istisnaların sınırlandırılması, vergi mevzuatının sadeleştirilmesi, vergi cezalarının uygulanması, vergi denetiminde etkinlik, kaynaktan vergilendirme ve beyan esası, saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun artırılması, vergi bilinci ve ahlakı oluşturmak, vergi affı ve vergi kültürünün geliştirilmesi gibi yöntemler kısa vadede hızlı ve verimli çözüm açısından önem arz etmektedir.

II.I. Vergi Oranlarının Düşürülmesi

Vergi oranlarının yüksek olması vergiyi veren mükellefleri zorlamaktadır. Bu durum mükellefleri yolsuzluğa itmektir. Bu nedenle devlet mükellefler üzerindeki vergi yükünü hafifleterek vergi mükelleflerini rahatlatmalı ve yolsuzluğun önüne geçmelidir. Yolsuzluğun önlenmesinde vergi oranlarının düşürülmesi, vergi sisteminin sadeleşmesi ve vergi tabanının mümkün olduğunca genişletilmesi büyük önem taşımaktadır (Purohit, 2007: 293).

Bireyler kamu hizmetinden faydalandıklarından daha fazla vergi ödediklerini düşünüyorlarsa yani kendilerinin “mali sömürüye” maruz kaldıklarını hissedersen bu noktada bireylerin vergi ödeme arzuları azalacaktır. Ancak vergi oranlarını düşürmeye yönelik vergi indirimleri mükelleflerin vergi ödemeye uyumunu artıracaktır. Vergi yükünün düşük olması durumunda ise hem ekonomide kalkınma hem de verimlilik artmaktadır. (Aktan, 1997: 32).

Vergi kaybının ve vergi kaçakçılığın en önemli nedenlerinden biri vergi oranlarının yüksek olmasıdır. Vergiden kaçınma ve kaçırmanın fazla olması durumunda ise vergi matrahında aşınmalar oluşmakta ve gelir kayıpları meydana gelmektedir. Söz konusu durumun engellenmesi ve vergi tabanının genişlemesine katkıda bulunmak için vergi oranları düşürülmelidir (Ulusoy & Karakurt, 2002: 109).

II.II. Vergi Muafiyet ve İstisnaların Sınırlandırılması

Vergi kapsamında istisna ve muafiyetlerin gereğinden fazla olması, birden çok vergi oranının kullanılması gibi faktörler vergi sisteminde karışıklıklara neden olmakla beraber mevcut olan vergi mevzuatını karmaşık ve belirsiz hale getirmektedir. Bu bağlamda gelir idarelerinde yolsuzluklar ortaya çıkmaktadır (Benk & Karakurt, 2010: 137).

Yolsuzlukların azaltılması ve mükelleflerin vergi ödemeye gönüllü uyumunun artırılması için vergi oranları olabildiğince azaltılmalı ve hukuki yapının tekrardan kapsamlı bir şekilde planlanması gerekmektedir. Bu bağlamda ilk sırada vergi yasalarının sadeleştirilmesi, bireylerde meydana gelecek hak kayıplarına sebep olmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Ayrıca istisna ve muafiyetler dikey ve yatay vergi adaletsizliğine sebep oluyorsa bunların kapsamı sınırlandırılmalıdır (Mann & Smith, 1988: 121–

122). Üstelik muafiyet ve istisnalarının sayılarının fazla olmasının oluşturduğu karmaşa, vergilerin açık-anlaşılır olmasına ve doğru yorumlamamıza engel olmaktadır. Bu durumda sosyal refahın maksimum seviyede olabilmesi için istisna ve muafiyetlerin düzenli şekilde toplumun yapısıyla uyumlu olmasının yanı sıra toplumda adalet ve eşitlik kavramlarına da önem verilmesi gerekmektedir (Didinmez, 2021: 303). Mükellefin vergi yasalarını iyi yorumlayıp anlaması gerekmektedir. Bu sayede verginin ödenmesi esnasında mükellef ve vergi idareleri arasında problem yaşanmasının önüne geçilebilmektedir.

II.III. Vergi Mevzuatının Sadeleştirilmesi

Yolsuzluğun bir diğer önemli kaynağı şeffaf olmayan vergi düzenidir. Şüphesiz ki vergi denetmenlerini ve vergi mükelleflerini karşı karşıya getirmeyen vergiler daha az yolsuzluk meydana getirmektedir. Ancak yasalar anlaşılması güç ve karmaşık ise, mükellef onu anlamak için yardıma ihtiyaç duyacaktır. Bu da mükellef ile vergi idaresi arasında sık bir ilişkiye yol açacaktır. Bunun yanı sıra verginin tahakkukunda denetlenecek mükellefin seçilmesinde, vergi memurlarının ücretlerinin düşük olması ve en önemlisi vergi teşviklerinin sağlanmasında, gerekli davaları açmada vergi idaresindeki yetkili olan yöneticilere geniş kapsamlı yetkilerin tanınması yolsuzluğa uygun bir zemin yaratmaktadır (Oktar, 2003: 19).

Kamu sektörünün katlanmış olduğu idari maliyetler ile mükelleflerin vergileme sonucu oluşan vergi ile ilgili sorumluluklarına tahammül etmekte zorlandıkları uyum neticesinde vergi sisteminin basitleştirilmesi ya da sade hale getirilmesi maliyetlerin minimize edilmesini sağlamaktadır (Evans, 2003). Düşük uyum maliyetleri sayesinde bireylerin vergiye istekli olması sağlanmakta ve vergiye gönüllü uyumları neticesinde yolsuzluk kısıtlanmaktadır. Yolsuzluğa neden olacak imkânları hafifletmek, vergi sisteminin basitleştirilmesiyle mümkündür. Ancak bu yöntem oldukça zahmetli ve uzun zaman alan bir süreçtir. Sürecin uzun zaman almasının sebebi bir durumu düzeltirken başka bir durumun olumsuz yöne gitmemesini sağlamaktır. Örneğin, değişen ekonomik faaliyetlere vergi sistemi ayak uydurmalıdır. Söz konusu durum vergi sistemini gitgide daha karmaşık yapar ise, özellikle geniş çaptaki işletmeler bu karmaşık yapıyı fırsat bilerek vergi planı yapıp vergileri daha düşük gösterme imkânı elde edebilirler (Tran-Nam, 1999: 520). Bu nedenle idarenin değişen koşullar karşısında esneklik kazanması gerekir. Sözü edilen esneklik, vergi kayıp ve kaçaklarını minimum düzeye getirebilmektedir. Vergi uzmanların dahi sürekli değişen mevzuat karşısında zorlanmaları göz önüne alındığında vergi mükelleflerinin de bu süreçte karışıklık yaşamaları beklenen bir durumdur. Çünkü vergi mükellefinin sürekli değişen mevzuatı tam olarak kavrayamaması ve yanlış yorumlaması mümkün olmaktadır. Dolayısıyla mevzuatın sade olması büyük önem taşımaktadır.

II.IV. Vergi Cezalarının Uygulanması

Vergi cezalarında asıl amaç, verginin tam olarak alınmasını sağlamak ve mükellefleri dürüst hareket etmeye zorlamaktır. Ancak vergi cezalarının çok yüksek ve orantısız olmaması gerekmektedir. Adalete ve hakkaniyete uygun bir şekilde cezaların şahsiliği ilkesi doğrultusunda uygulanması gerekmektedir (Edizdoğan, 1982: 4-5).

Vergi cezalarında muhtemel olan kayıp ve kaçakçılığı azaltmak, vergileme kapsamında istenmeyen davranış biçimlerinin önüne geçilmesi buna paralel olarak da yolsuzluğun aşağı çekilmesi öngörülmektedir.

Türkiye’de vergi cezalarının caydırıcı olmamasının en önemli nedeni, etkin bir ceza şeklinin uygulanmamasıdır. Vergi idareleri vergi cezalarında vergi affı, uzlaşma ve cezada indirim gibi uygulamalar ile cezaların tamamını veya bir kısmını ortadan kaldırmaktadır. Vergi cezalarının caydırıcı olabilmesi için zamanında ödenmesi gereken vergiyi ödemeyip vergi kaybına sebep olan mükellefin bundan dolayı meydana gelen cezanın üzerinde bir fırsat maliyet ödemesi gerekmektedir (Kalkınma Planı, 2014: 31-32).

II.V. Vergi Denetiminde Etkinlik

Vergi denetimleri esnasında ortaya çıkan mali yolsuzluk, vergi gelirleri üzerinde uzun vadeli ve muhtemelen en güçlü etkiye sahiptir. Bu yolsuzluk, vergi kaçırın mükellefi belirledikten sonra ortaya çıkmaktadır. Olası cezaları ve ortaya çıkan vergi borcuna ilişkin gecikme faizini ödemekten kaçınan vergi mükellefinin vergi müfettişi ile uzlaşmak istediği durumlarda meydana gelmektedir (Oral & Sayın, 2009: 153).

Bu durumda yolsuzluğu en aza indirmek için şu yöntemlere başvurulmalıdır;

-Vergi denetiminin en önemli amacı olan vergi gelirlerini artırmak için vergi kayıp ve vergi kaçakçılığının önlenmesini sağlamak,

- Sosyal adaletin sağlanabilmesi için verginin yeniden dağılımı ile yüksek gelir elde edenlerden yüksek, düşük gelir elde edenlerden ise düşük vergi alınmasını sağlamak,

- Toplumdaki tüm bireyleri vergi yüküne katarak mükelleflerin vergiye gönüllü bir şekilde uyumunu sağlamak,

- Mükellefleri vergi denetimleri hakkında bilinçlendirip vergi bilincini artırmak,

-Söz konusu hedeflenen mali ve ekonomik politikalara daha hızlı ve daha rahat bir şekilde ulaşılmasını sağlamaktır (Organ, 2008: 39).

Vergi kayıplarının engellenmesi için vergi denetiminin düzgün planlanması gerekmektedir. Aynı zamanda vergi mükellefleri ve elemanlarının orantılı olması gerekmektedir. Eğer vergi denetiminin hızlı ve kısa bir şekilde amacına ulaşılması isteniyorsa konuları itibariyle uzmanlar tarafından ele alınmalı ve incelenmelidir (Bilici, 1997: 124). Kayıt dışı ekonomik faaliyetleri önlemek, gelir dağılımında adaleti sağlamak gibi faktörler vergi denetiminin etkin işleminde son derece önemlidir. Vergi idaresinin etkinliği ve yolsuzluk seviyesi ise vergi denetiminin başarısını belirleyen en temel faktörlerdir.

II.VI. Kaynakta Vergilendirme ve Beyan Esası

Beyan esası, mükellef ve vergi memurları arasındaki etkileşimi artırdığı için, yolsuzluk yapan memurların sebep olduğu vergi kaybında bir azalma meydana gelebilecektir.

Vergi beyan edilirken beyannamenin doğru hazırlanması gerekmektedir. Yanlış hazırlanan beyannamelere ceza uygulanmalıdır. Eğer ceza uygulanmazsa karmaşıklık ortaya çıkar. Bu bağlamda mükellefin gerçek gelirini doğru beyan edip etmeme noktasında soru işaretleri oluşacaktır. Gelirini düşük göstermesi ise vergi makamlarının dikkatine ve araştırmasına bağlı olacaktır (Allingham & Sandmo, 1972: 325).

II.VII. Saydamlık ve Hesap Verme Sorumluluğu

Saydam bir sistemde, vatandaşların kendi menfaatlerini gözetmeleri ve kamu yararına aykırı hareket etmeleri zorlaşmaktadır. Çünkü kamu kaynaklarının nasıl ve hangi amaçlarla kullanılmasını gerektirdiği bellidir. Dolayısıyla saydamlık hem yolsuzluk kaynaklarını kuruturken hem de kamu kaynaklarının daha verimli ve etkin işleminde sağlamaktadır (Akbulut, 2003: 10).

Yolsuzluğa zemin hazırlayan bir diğer faktör olan hesap verme sorumluluğu, hiçbir mevki ya da makamın denetimden muaf olmaması yani her makamın kamu yönetimindeki görev ve yükümlülüklerden, yapmış olduğu faaliyetlerden dolayı yetkili mercilere açıklamada bulunmasını ifade etmektedir. Bununla beraber bu faaliyetlerin gerekçelerinin de ifade edilmesinde yükümlü olmasını gerektirmektedir. Hesap verme sorumluluğu, hukukun üstünlüğü, saydamlık, açıklık ve eşitlik ilkelerine ne derece uyulduğu gerekçelerinin de ortaya konulması gerekmektedir. Bu kapsamda hesap verme bilincinin düşük olması yolsuzluğa neden olan temel faktörler olarak görülmektedir (Hasanoğlu ve

Aliyev, 2007: 19-20). Kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde işleyebilmesi için hukuka uygun bir şekilde bireylerin hesap verme ve saydamlık gereği sağlıklı bilgilendirilmesi gerekmektedir.

II.VIII. Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Oluşması

Bireylerin vergi verme konusunda duyarlılık göstermeleri vergi kaçırma imkânları varsa bile böyle bir duruma girişmemeleri, devlete olan sadakatleri, eğitim seviyesi gibi faktörler vergi ahlakının iyi olduğunu göstermektedir (Schmölders, 1976: 106-107). Söz konusu olaylardan yola çıkarak vergide bilinç ve vergi ahlakının düzgün işlemesi demek yolsuzluğu en fazla etkileyen unsurlardan olan vergi kayıp ve kaçakçılığının da kontrol altına alınması olarak ifade edilmektedir.

II.IX. Vergi Affı

Vergi affı, mükellefin ödemesi gereken faiz ve cezaları yerine getiremeyerek devletin tek taraflı olarak alacağından vazgeçmesi/affedilmesi olarak ifade edilmektedir (Tekin & Sökmen-Gürçam, 2017: 117).

Kargı, Yurdadoğ ve Karadağ'a göre;

- *Mükellefin sürekli vergi affı çıkacağı düşüncesine kapılması dürüst davranmayarak planlı bir şekilde vergi ödemesini engellemektedir.*
- *Uzun vadede vergi gelirleri üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.*
- *Vergilemede adalet ve eşitlik öğelerini zedelemektedir.*
- *Vergi affının daimî tekrarlanması mükellefi vergi kaçakçılığına özendirilmektedir.*
- *Vergisini zamanında ödeyen mükellefin kendisine haksız davranıldığı düşüncesine kapılması durumunda dürüst olmayan mükellef gibi davranmaya yönelebilmektedir* (Kargı, 2011: 105-106; Yurdadoğ & Karadağ, 2017: 138.).

Türkiye de sıkça vergi affı uygulanmasına rağmen yukarıda sıraladığımız olumsuz görüşler sonucunda mali yolsuzluk artmaktadır. Mali yolsuzluğun azalabilmesi için; kısa vadede vergi affı çıkarılmalı, tek seferlik olmalı, mükellefler söz konusu durumu öngörmemeli, mükellef bu konuda temelden eğitilmeli, vergi affındaki karışıklıklar giderilmeli, vergi affına karşı vergi bilinci oluşturulmalıdır.

II.X. Vergi Kültürü'nün Gelişmesi

Vergi kültürü, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, eğitim seviyesinin nasıl olduğu, vergi ödev ve sorumluluklarda mükellefin üzerine düşen yükümlülüklerindeki bilinci gibi faktörler dikkate alınarak vergi kültür endeksi hesaplanmıştır. Vergi kültür endeksinde ülkenin istihdam düzeyi, kişi başına GSMH, Gini katsayısı, eğitim harcamaları, regülasyon kalite endeksi, vergi gelirleri, yolsuzluk endeksi, demokrasi endeksi, iş yapma endeksi verileri baz alınmaktadır (Sinkuniene, 2009: 20). Yolsuzluk endeksinin hesaplanmasında bu gibi faktörler göz önüne alındığında bir ülkede bu faktörler ne kadar olumlu sonuç verirse yolsuzluk endeksi de o ölçüde iyi sonuç verecektir. Bu bağlamda ülkeler hem yolsuzlukta hem de yolsuzluk endeksinde ön sıralarda yer almaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca tüm toplumların karşılaştığı ve halende devam etmekte olan yolsuzluk olgusu devlette ve toplumda derin yaralar bırakmaktadır. Her ne kadar ülkeden ülkeye yaşanan yolsuzluklar farklı olduğundan farklı perspektiflerden ele alınsa da genel hatlarıyla devletin bireylere sunduğu kamu

hizmetinden özel menfaat sağlanarak kamu gücünün suiistimal edilmesi ve kötüye kullanılması olarak ifade edilmektedir.

Mali yolsuzluğun azaltılması için tek başına bir politika yeterli değildir. Hepsi bir bütün olarak ele alınmalı ve uygulanmalıdır. Hem vergi mevzuatının sade, anlaşılır, kolay olması gerekmekte iken hem de toplumda vergi bilinci ve ahlakı oluşturulmalıdır. Ayrıca hesap verilebilirlik, saydamlık ilkesi, eğitim, denetim mekanizması gibi işlevlerde olmalıdır.

Mali yolsuzluk ile mücadele kapsamına giren vergiler devletin hazinesi için önemli bir gelir kaynağıdır. Buna göre vergi sisteminin sade olması ve vergi tabanının geniş olması yolsuzlukla mücadelede son derece önemlidir. Devletin gelir sağlamak amacıyla vergi oranlarını yüksek tutması sonucunda bireyler vergide kayıp ve kaçakçılığa başvurarak yolsuzluk yapmaktadırlar. Çünkü mükellefler kendilerinin mali sömürüye maruz kaldıkları düşüncesine girmektedirler. O yüzden vergi oranları mükellefleri zora sokmayacak şekilde olmalıdır.

Vergi oranlarının birden fazla kullanılması ve bunlar üzerinden uygulanan vergi muafiyet ve istisnalar vergi sisteminde karışıklığa neden olabilmekte ve mükelleflerin vergi mevzuatını anlamasını zorlaştırabilmektedir. Bu yüzden gerektiğinden fazla müdahale edilmemelidir. Uygulanan muafiyet ve istisnalar dikey ve yatay adaletsizliği etkiliyorsa bunlara sınırlamalar getirilerek yolsuzluk azaltılmalıdır. Yolsuzluğu etkileyen diğer bir husus vergi düzeninin şeffaf olmamasıdır. Yasaları anlamak güç ve karmaşık ise mükellef bunu anlamak için vergi idarelerinin desteğine ihtiyaç duymakta ve vergi idareleriyle daha sık karşı karşıya kalmaları yolsuzluğa sebebiyet vermektedir. Bu nedenle vergi mevzuatı mükelleflerin anlayabileceği seviyede sade ve anlaşılır olmalıdır.

Mali yolsuzlukla mücadelede etkili olan bir diğer değişken; vergi ile ilgili sorumluluğunu yerine getirmeyen mükellefe vergi cezalarını tavizsiz uygulamaktır. Ancak vergi cezalarının gereğinden fazla olması mükellefin vergiye uyumunu daha da düşürebilir. Bu nedenle vergi cezalarının hak ve adalete uygun bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Öte yandan mükellefleri vergi denetimleri konusunda bilinçlendirip vergiye uyumunu sağlamak, mükellefin bildirdiği beyannamenin doğruluğunu kontrol etmek ve eğer beyanname yanlış verilmişse mükellefe yaptırım uygulamak, vergi idaresi içerisindeki reformların değişime ayak uydurmasını sağlamak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2013). *Kamu Maliyesi.*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Ackerman, S, R. (1997). *The Political Economy of Corruption*, Ed. K. A. Elliot, Corruption and the Global Economy, Washington DC: Istitute for International Economics,
- Akbulut, E. (2003). Sayıştay Denetimi ve Yolsuzlukla Mücadeledeki İşlevi. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 50-51, 3-15.
- Aktan, C, C. (1997). *Anayasal İktisat*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Allingham, M. G., Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal Of Public Economics*, Vol. 1, 323-338.
- Başkanlığı, G, İ. (2009). *Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008– 2010)*, Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı.
- Benk, S. Karakurt, B. (2010). Gelir İdareleri ve Yolsuzluk: Motivasyonlar, Fırsatlar ve Mücadele Yolları, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 1(4), 133-148.
- Bilici, N. (1997). Türk Vergi Sisteminin Genel Bir Değerlendirmesi. *Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 58, 117-125.
- Çomaklı Ş, E. Turan D. (2016). *Kamu Harcama Hukuku*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Didinmez, İ. (2021). Yoksulluk ile Mücadelede Vergi Politikalarının Rolü, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 292-312.
- Edizdoğan, N. (1982). *Türkiye’de Vergi Suç ve Cezaları*, Uludağ Üni. Yayınları, No;3-025-0073, 4-5.
- Edling, H. (2007). Preventing Corruption in Public Finance Management, A Pratical Guide, <http://siteresources.worldbank.org/> (23.04.2023)

- Evans, C. (2003). Studying the Studies: An Overview of Recent Research into Taxation Operating Costs. *E-Journal of Tax Research*, 1(1), 64-92.
- Fjeldstad, O. H. Tungodden, B. (2001). *Fiscal corruption: A vice or a virtue?*, Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights, CMI WP, 13, 1-13.
- Gediz Oral, B. Sayın, F.(2009). Mali Yolsuzluğun Yansımaları: Türkiye İçin Eşbütünleşme Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 52, 142-176.
- Hasanoğlu, M. Aliyev, Z. (2007). *Yönetimde Yolsuzluk ve Mücadele Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kargı, V. (2011). Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Gelirlerine Etkisi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 105-106.
- Mann, A. J. Smith, R. (1988). Tax Attitudes and Tax Evasion in Puerto Rico: A survey of Upper Income Professionals. *Journal of Economic Development*, 13(1), 121-141.
- Oktar S. (2003). Yolsuzluk Ekonomisi, *Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 18(1), 13-27
- Organ, İ. (2008). *Vergi Denetimi ve Türkiye Uygulaması Sorunlar Çözüm Önerileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkök, S. C. (2017). Kayıt Dışı Ekonominin Vergi Denetimi ve Parasal Oran Yöntemiyle Analizi: Türkiye Örneği. *Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri Ve Bilgisayar Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 31-41. <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Uybisbbd/Issue/33621/375658>
- PAB ve DVAF, (2003). *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi*, TESEV yayınları: İstanbul.
- Purohit, Mahesh C.(2007). *Corruption in Tax Administration, Performance Accountability And Combating Corruption*, Public Sector Governance and Accountability Series, Edited by Anwar Shah, The World bank, ISBN- 13: 978-0- 8213-6941-8,
- Tanzi V. (1998). Corruption Around the World Causes, Consequences, Scope, and Cures, IMF Staff Papers, Vol. 45 No. 4, 2-39.
- Tanzi, V. Davoodi, H.R. (2000). *Corruption, Growth and Public Finance*, IMF WP No: 00/182.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Vergi Özel İhtisas Komisyon Raporu. Erişim Adresi: https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/10/10_Vergi.pdf, (12.04.2023)
- Tekeli, R. Iliman, T. (2016). Dünya’da ve Türkiye’de Yolsuzluk Algısı. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 62-84.
- Tekin A. Sökmen Gürçam Ö. (2017). Vergi Affı Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum İle İlişkisi: Iğdır İli Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 116-126.
- Tran-Nam, B. (1999). Tax Reform and Tax Simplification: Some Conceptual Issues and a Preliminary Assessment. *The Sydney Law Review*, 21(3), 500-522.
- Schmölders (1976). *Genel Vergi Teorisi* (çev. S. Turhan), İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Stapenhurst, R. (2000). The Media’s Role in Curbing Corruption. The World Bank Institute (WBI). 1818 H Street, N.W. Washington, DC 20433, US
- Şinkümenè, K. (2009). *Tax Culture Assessment Model*. Summary of Doctoral Dissertation Social Sciences Economics, N.4, 1-44.
- Ulusoy, A. Karakurt B. (2002). Vergi İndiriminin Ekonomik Etkileri, *Vergi Dünyası*, Sayı:254, 103-116.
- Williams, C. C., Schneider, F. G. (2013). *The Shadow Economy*, Institute of Economic Affairs, London.
- Yurdadoğ, V. Karadağ, C. N. (2017). Türkiye’de Yapılan Ampirik Çalışmalar Işığında Vergi Aflarının Değerlendirilmesi. *Eurasian Business & Economics Journal*, Sayı:8, 134-164.

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu makale Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalında, Dr. Öğretim Üyesi Erdem Utku EKE danışmanlığında hazırlanmış olan Yeşim TOPARLAK'ın "Türkiye'de Mali Yolsuzluğun Vergisel Araçlarla Azaltılması" isimli Yüksek Lisans tezinden çıkarılmıştır.

Yazar Katkıları : 1. yazar, çalışmanın literatür, veri toplama, analiz ve yorumlama aşamalarında katkı sağlamıştır. 2. yazar, çalışmanın veri toplama, analiz, yorumlama ve kontrol aşamalarında katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı: %50, 2. yazarın katkı oranı: %50.

Çıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür : Yayın sürecinde katkısı olan hakemlere ve editör kuruluna teşekkür ederiz

Ethics Statement : The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study. This article is extracted from Yeşim TOPARLAK's Master's thesis titled "Reducing Fiscal Corruption in Turkey by Tax Means", which was prepared under the supervision of Erdem Utku EKE, PhD, at the Niğde Ömer Halisdemir University, Social Sciences Institute, Department of Finance.

Author Contributions : The first author contributed to the study in the literature, data collection, analysis and interpretation stages. The second author contributed to the analysis, interpretation and control stages of the study. 1st author's contribution rate: 50%, 2nd author's contribution rate: 50%.

Conflict of Interest : There is no conflict of interest between the authors

Acknowledgement : We would like to thank the referees, editor who contributed to the publication process.
